

บทความวิชาการ
การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤต:
บทเรียนจากนโยบายสาธารณะในสถานการณ์ฉุกเฉิน
Integrating Governance Principles Into Crisis Management:
Lessons From Public Policy In Emergency Situations

วันที่รับบทความ (Received) : 20 กุมภาพันธ์ 2568
วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 18 มีนาคม 2568
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 มีนาคม 2568

ปรินทร ศิริเอี้ยวพิกุล ¹ *

Parinthorn Sirieawphikul

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

เลขที่ 13/60 ถนนกาญจนาภิเษก แขวงบางแค เขตบางแค กรุงเทพมหานคร 10160

No. 13/60, Kanchanaphisek Road, Bang Khae Subdistrict,
Bang Khae District, Bangkok 10160.

E-mail: parinthorn@hitechthai.com

¹ ผู้เขียนหลัก (first author)

* ผู้ประสานงาน (Corresponding Author)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤต ผ่านกรณีศึกษานโยบายสาธารณะในสถานการณ์ฉุกเฉินของประเทศไทย โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 และภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา

ผลการศึกษาพบว่า การนำหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาประยุกต์ใช้ในการจัดการภาวะวิกฤต นำไปสู่ประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา

ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับหลักนิติธรรม การพัฒนาระบบข้อมูลและการสื่อสารที่โปร่งใส การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การกระจายอำนาจและทรัพยากรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ และการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤต

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, การจัดการภาวะวิกฤต, นโยบายสาธารณะ, สถานการณ์ฉุกเฉิน, โควิด-19

Abstract

This academic article aims to study the integration of good governance principles with crisis management through case studies of public policies in emergency situations in Thailand, particularly during the COVID-19 pandemic and natural disasters that have occurred in the past 5 years.

The study found that the application of the 6 principles of good governance, namely the rule of law, morality, transparency, participation, accountability, and cost-effectiveness, in crisis management leads to efficiency and sustainability in problem-solving.

The author's recommendations are as follows: improving relevant laws and regulations to comply with the rule of law, developing transparent data and communication systems, promoting the participation of all sectors, decentralizing power and resources to local administrative organizations, developing effective monitoring and evaluation systems, and promoting research and development of knowledge on the integration of good governance principles with crisis management.

Keywords: Governance, Crisis Management, Public Policy, Emergency Situation, COVID-19

1. บทนำ

การจัดการภาวะวิกฤตถือเป็นความท้าทายสำคัญของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤตการณ์หลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อุทกภัย ภัยแล้ง และวิกฤตการณ์อื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความเป็นอยู่ของประชาชน (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2020) การจัดการกับภาวะวิกฤตดังกล่าวไม่เพียงต้องอาศัยความรวดเร็วและประสิทธิภาพในการตอบสนอง แต่ยังต้องคำนึงถึงหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการบริหารจัดการที่ดี

หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักคุณธรรม (Ethics) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หลักความรับผิดชอบ (Accountability) และหลักความคุ้มค่า (Value for Money) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2021) ซึ่งหลักการเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

อย่างไรก็ตาม การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตมักประสบกับความท้าทายหลายประการ เนื่องจากในสถานการณ์ฉุกเฉิน รัฐบาลมักต้องตัดสินใจอย่างเร่งด่วนและใช้อำนาจพิเศษในการจัดการกับปัญหา ซึ่งอาจนำไปสู่ข้อกังวลเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนและการขาดความโปร่งใสในการดำเนินงาน (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2021) ดังนั้น การศึกษาถึงแนวทางการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการในสถานการณ์ฉุกเฉินให้มีประสิทธิภาพและเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาลเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในการบริหารจัดการภาครัฐสมัยใหม่ ในประเทศไทย หลักธรรมาภิบาลได้รับการบัญญัติไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งกำหนดหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลไว้ 6 ประการ (วิชัย รูปขำดี และคณะ, 2020)

ทัศนีย์ สติมัน (2021) ได้อธิบายว่าหลักนิติธรรมเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรมและไม่เลือกปฏิบัติ หลักคุณธรรมเน้นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงามของผู้ปฏิบัติงาน หลักความโปร่งใสให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลและการตรวจสอบได้ หลักการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจ หลักความรับผิดชอบมุ่งเน้นการยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง และหลักความคุ้มค่าเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากงานวิจัยของ ธัญญาภรณ์ จันทระ และพทุทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ (2022) พบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐไม่เพียงช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน แต่ยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นและการยอมรับจากประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จของนโยบายสาธารณะ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภาวะวิกฤต

การจัดการภาวะวิกฤต (Crisis Management) หมายถึง กระบวนการเตรียมการและการดำเนินการเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันและส่งผลกระทบรุนแรงต่อความมั่นคงและความเป็นอยู่ของประชาชน (ศิริวัช พงษ์เพียจันทร์, 2020) โดยวงจรการจัดการภาวะวิกฤตประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) การเตรียมความพร้อม (Preparedness) การตอบสนอง (Response) และการฟื้นฟู (Recovery) (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2023)

วรเดช จันทรศร (2021) ได้เสนอว่า การจัดการภาวะวิกฤตที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการบูรณาการทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมทั้งการวางแผนอย่างเป็นระบบและการตัดสินใจที่รวดเร็วบนพื้นฐานของข้อมูลที่ต้องการ ในขณะที่ สกนธ์ วรรณวิวัฒนา (2022) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวในการจัดการภาวะวิกฤตมักเกิดจากการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤต

การจัดการภาวะวิกฤต (Crisis Management) หมายถึง กระบวนการเตรียมการและการดำเนินการเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันและส่งผลกระทบรุนแรงต่อความมั่นคงและความเป็นอยู่ของประชาชน (ศิริวัช พงษ์เพียจันทร์, 2020) โดยวงจรการจัดการภาวะวิกฤตประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) การเตรียมความพร้อม (Preparedness) การตอบสนอง (Response) และการฟื้นฟู (Recovery) (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, 2023)

วรเดช จันทรศร (2021) ได้เสนอว่า การจัดการภาวะวิกฤตที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการบูรณาการทรัพยากรและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมทั้งการวางแผนอย่างเป็นระบบและการตัดสินใจที่รวดเร็วบนพื้นฐานของข้อมูลที่ต้องการ ในขณะที่ สกนธ์ วรรณวิวัฒนา (2022) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความล้มเหลวในการจัดการภาวะวิกฤตมักเกิดจากการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การสื่อสารที่ไม่มีประสิทธิภาพ และการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

3. กรณีศึกษาการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตในประเทศไทย

3.1 การจัดการวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19

การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ถือเป็นวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างรุนแรงตั้งแต่ปี 2563 จนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดและบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในหลายมิติ

ด้านหลักนิติธรรม รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เพื่อให้อำนาจในการควบคุมการแพร่ระบาด อย่างไรก็ตาม มีข้อวิจารณ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจที่อาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (ศุภชัย ศรีสุชาติ, 2021) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในการสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการควบคุมโรคกับการเคารพหลักนิติธรรม

ด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม รัฐบาลได้จัดตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) เพื่อเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการและสื่อสารข้อมูลกับประชาชน มีการรายงานสถานการณ์ประจำวันผ่านสื่อต่างๆ และเปิดช่องทางให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและร้องเรียนปัญหา (กระทรวงสาธารณสุข, 2022) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ (2022) พบว่า ยังมีข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบาง

ด้านความรับผิดชอบและความคุ้มค่า รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณจำนวนมากเพื่อรับมือกับการแพร่ระบาดและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ เช่น โครงการเราไม่ทิ้งกัน โครงการคนละครึ่ง และโครงการเราชนะ ซึ่งช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในระยะสั้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2022) แต่ก็มีข้อกังวลเกี่ยวกับความคุ้มค่าและความยั่งยืนของมาตรการดังกล่าวในระยะยาว (เสาวลักษณ์ ชายทวีป และคณะ, 2023)

ตารางที่ 1 แสดงการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการจัดการวิกฤตโควิด-19 ในประเทศไทย

หลักธรรมาภิบาล	การประยุกต์ใช้ในการจัดการวิกฤตโควิด-19	ความท้าทาย
หลักนิติธรรม	- การประกาศใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉิน - การออกข้อกำหนดและมาตรการควบคุมโรค	- การใช้อำนาจที่อาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ - ความสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพ
หลักความโปร่งใส	- การจัดตั้ง ศบค. เป็นศูนย์กลางข้อมูล - การรายงานสถานการณ์ประจำวัน	- ความน่าเชื่อถือของข้อมูล - การเข้าถึงข้อมูลของกลุ่มเปราะบาง
หลักการมีส่วนร่วม	- การรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่างๆ - การส่งเสริมอาสาสมัครสาธารณสุข	- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย - การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น
หลักความรับผิดชอบ	- มาตรการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ - การจัดหาวัคซีนให้ประชาชน	- ความทั่วถึงของมาตรการเยียวยา - การติดตามและประเมินผล
หลักความคุ้มค่า	- การบริหารทรัพยากรทางการแพทย์ - การใช้งบประมาณในโครงการต่าง ๆ	- ความยั่งยืนของมาตรการทางการเงิน - การทุจริตคอร์รัปชัน

ที่มา : สังเคราะห์จากข้อมูลของ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2022) และ วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ (2022)

3.2 การจัดการอุทกภัยและภัยแล้ง

ประเทศไทยเผชิญกับปัญหาอุทกภัยและภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลในหลายมิติเช่นกัน

จากการศึกษาของ อนันต์ เกตุวงศ์ และคณะ (2021) พบว่า การจัดการอุทกภัยในประเทศไทยมีการพัฒนาระบบเตือนภัยล่วงหน้าและการจัดทำแผนที่พื้นที่เสี่ยงภัย ซึ่งสอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ณัฐวิทย์ พิมพะกรณ์ (2022) ได้วิเคราะห์การจัดการภัยแล้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และพบว่า การขาดความโปร่งใสในการจัดสรรน้ำและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคครัวเรือน

อย่างไรก็ตาม มีตัวอย่างความสำเร็จในการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภัยพิบัติในระดับท้องถิ่น เช่น โครงการจัดการอุทกภัยโดยชุมชนเป็นฐานในจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการจัดการภัยพิบัติ ตั้งแต่การประเมินความเสี่ยง การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ส่งผลให้เกิดความตระหนักและการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (วิไลวรรณ แสนชัย และคณะ, 2022)

3.3 การบริหารจัดการวิกฤตเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากวิกฤตด้านสาธารณสุขและภัยพิบัติทางธรรมชาติแล้ว ประเทศไทยยังเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ การบริหารจัดการวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมาภิบาลอย่างใกล้ชิด

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า (2023) รายงานว่า ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการคนละครึ่ง โครงการเราเที่ยวด้วยกัน และโครงการช้อปดีมีคืน ซึ่งช่วยกระตุ้นการบริโภคและสนับสนุนผู้ประกอบการในระยะสั้น อย่างไรก็ตาม แต่จากการศึกษาของ พชรินทร์ สิริสุนทร และคณะ (2023) พบว่า มาตรการเหล่านี้ยังมีข้อจำกัดในด้านความยั่งยืนและผลกระทบต่อกลุ่มแรงงานนอกระบบและผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งได้รับผลกระทบรุนแรงจากวิกฤตเศรษฐกิจ

ในมิติของวิกฤตสังคม โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งทางการเมือง การศึกษาของ นภเรณู สัจจรักษ์ และศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์ (2020) ชี้ให้เห็นว่า การขาดธรรมาภิบาลในการบริหาร

จัดการ โดยเฉพาะในด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจในสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาในภาวะวิกฤต

4. ความท้าทายในการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤต

4.1 ความท้าทายด้านการบังคับใช้กฎหมาย

หนึ่งในความท้าทายสำคัญของการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตคือการบังคับใช้กฎหมายในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งมักเกิดความขัดแย้งระหว่างประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหากับการเคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน

อมรา พงศาพิชญ์ (2022) วิเคราะห์ว่าในสถานการณ์ฉุกเฉิน รัฐบาลมักใช้อำนาจพิเศษในการจัดการกับปัญหา เช่น การประกาศใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการออกมาตรการต่างๆ โดยอาจไม่ต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบตามปกติ สิ่งนี้อาจนำไปสู่การละเมิดหลักนิติธรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบหากขาดกลไกการถ่วงดุลที่เหมาะสม

อีกประเด็นที่สำคัญคือการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เท่าเทียมกันในสถานการณ์ฉุกเฉิน จากการศึกษาของ วิภาวี เอี่ยมวรเมธ (2021) พบว่า ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 มีการบังคับใช้มาตรการควบคุมโรคที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐ

4.2 ความท้าทายด้านความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูล

ในภาวะวิกฤต การเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและทันต่อสถานการณ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจของทั้งภาครัฐและประชาชน อย่างไรก็ตาม มักเกิดความท้าทายในการสร้างความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลในหลายมิติ

ประสพสุข ฤทธิเดช (2021) ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงวิกฤตโควิด-19 ข้อมูลเกี่ยวกับการแพร่ระบาดและการดำเนินมาตรการของรัฐบาลมีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล มีข้อจำกัดในการเข้าถึงและทำความเข้าใจข้อมูล

นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายในการสื่อสารข้อมูลที่ถูกต้องในยุคของข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือน วิทยา ชินบุตร (2023) เสนอว่าในภาวะวิกฤต การแพร่กระจายของข้อมูลที่ไม่ถูกต้องอาจก่อให้เกิดความตื่นตระหนกและความสับสนในสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการจัดการภาวะวิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพ

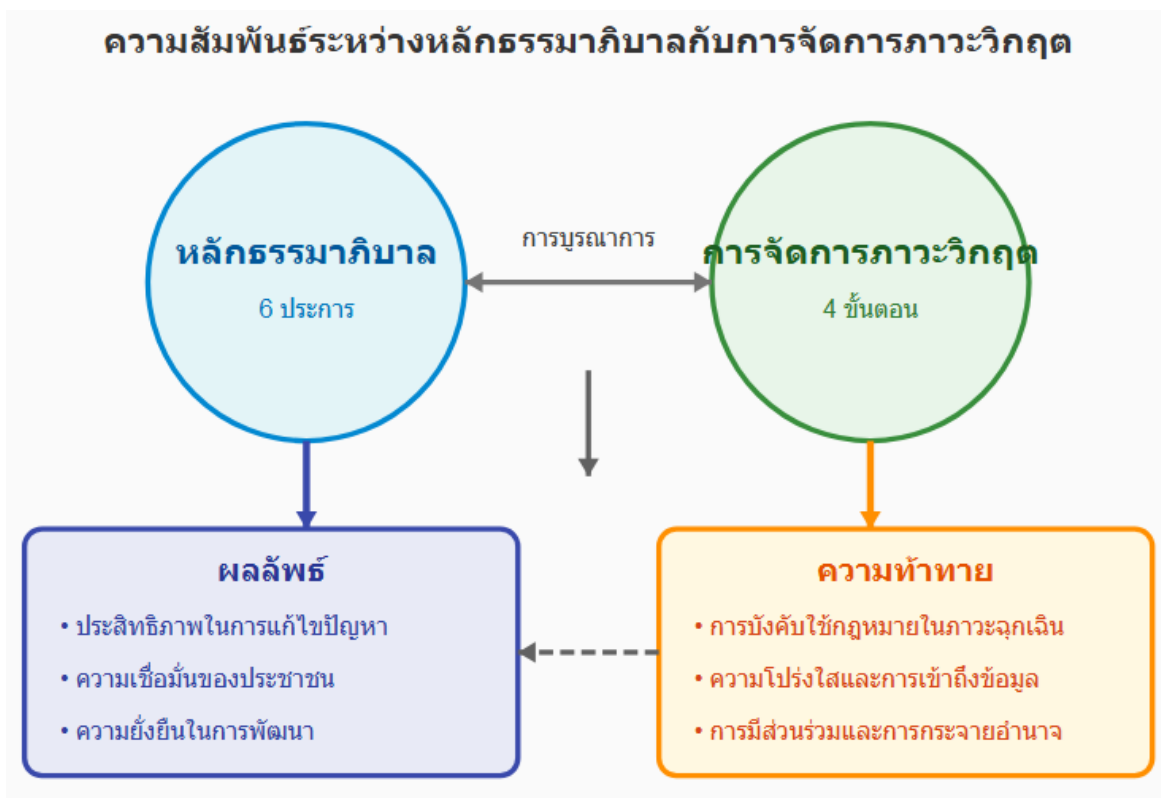
4.3 ความท้าทายด้านการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ

การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ในการจัดการภาวะวิกฤตเป็นหลักการสำคัญของธรรมาภิบาล อย่างไรก็ตาม ในสถานการณ์ฉุกเฉินที่ต้องการการตัดสินใจที่รวดเร็ว การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงมักเป็นเรื่องที่ท้าทาย

ธนศ วงศ์ยานนาวา (2022) วิเคราะห์ว่า ในการจัดการวิกฤตโควิด-19 ของประเทศไทย การตัดสินใจส่วนใหญ่ถูกรวมศูนย์อยู่ที่รัฐบาลกลางและหน่วยงานระดับชาติ เช่น ศบค. ซึ่งมีข้อดีในแง่ของความ

รวดเร็วและความเป็นเอกภาพ แต่ก็มีข้อจำกัดในด้านการตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

การศึกษาของ นันทวัฒน์ บรมานันท์ และคณะ (2023) ยังพบว่า การกระจายอำนาจในการจัดการภาวะวิกฤตให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีข้อจำกัดในด้านงบประมาณ บุคลากร และองค์ความรู้ ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่

ภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตและความท้าทายที่เกี่ยวข้อง
ที่มา : สังเคราะห์จากข้อมูลของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา (2022) และนันทวัฒน์ บรมานันท์ และคณะ (2023)

5. แนวทางการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพ

5.1 การพัฒนากลไกและโครงสร้างการจัดการภาวะวิกฤตที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

การจัดการภาวะวิกฤตอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนจำเป็นต้องมีกลไกและโครงสร้างที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล ซึ่งครอบคลุมทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

ชาญชัย แสวงศักดิ์ (2023) เสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภาวะวิกฤตให้มีความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยควรกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจในสถานการณ์ฉุกเฉิน กลไกการตรวจสอบถ่วงดุล และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบและสร้างความเชื่อมั่นของสังคม

นอกจากนี้ การจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการภาวะวิกฤตประเภทต่างๆ และมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการจัดการภาวะวิกฤต (ปิยะนุช เงินคล้าย, 2021) โดยองค์กรดังกล่าวควรมีโครงสร้างที่เอื้อต่อการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

5.2 การส่งเสริมความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลในภาวะวิกฤต

ความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือของประชาชนในการจัดการภาวะวิกฤต การพัฒนาระบบข้อมูลและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น

จากการศึกษาของ ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ (2022) พบว่า การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์วิกฤตและการดำเนินงานของรัฐบาลอย่างตรงไปตรงมาและทันต่อเหตุการณ์ช่วยลดความกังวลและความตื่นตระหนกของประชาชน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรการต่างๆ

นวนน้อย ตรีรัตน์ (2021) เสนอแนวทางการพัฒนาระบบข้อมูลแบบเปิด (Open Data) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่ข้อมูลที่สำคัญในภาวะวิกฤต ควบคู่กับการสร้างช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านเทคโนโลยี ภาษา และวัฒนธรรมของประชาชนกลุ่มต่างๆ

5.3 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจในการจัดการภาวะวิกฤต

การมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจในการจัดการภาวะวิกฤตเป็นหลักการสำคัญของธรรมาภิบาลที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหา

วสันต์ เหลืองประภัสร์ (2022) เสนอแนวทางการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการจัดการภาวะวิกฤต ตั้งแต่การประเมินความเสี่ยง การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล โดยคำนึงถึงความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการเข้าถึงของกลุ่มเปราะบาง

การศึกษาของ สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ (2023) ชี้ให้เห็นว่า การกระจายอำนาจและทรัพยากรในการจัดการภาวะวิกฤตให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นและการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะพื้นที่ โดยควรมีการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นและชุมชนในด้านการจัดการภาวะวิกฤตอย่างต่อเนื่อง

5.4 การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการจัดการภาวะวิกฤต

การติดตามและประเมินผลการจัดการภาวะวิกฤตเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความรับผิดชอบและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลในด้านความรับผิดชอบและความคุ้มค่า

จากการศึกษาของ เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ (2022) พบว่า การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการจัดการภาวะวิกฤตที่มีประสิทธิภาพ ควรครอบคลุมทั้งมิติของกระบวนการ (Process) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของวิกฤตการณ์

นอกจากนี้ ระบบการติดตามและประเมินผลควรเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะภาคประชาสังคมและสถาบันวิชาการ เข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของรัฐบาล เพื่อสร้างความโปร่งใสและความเป็นกลางในการประเมิน (ศุภชัย ยาวะประภาส, 2023)

ตารางที่ 2 แสดงแนวทางการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตในมิติต่างๆ

มิติของการจัดการภาวะวิกฤต	แนวทางการบูรณาการหลักธรรมาภิบาล	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
การวางแผนและการเตรียมพร้อม	- การประเมินความเสี่ยงแบบมีส่วนร่วม - การจัดทำแผนรองรับภาวะวิกฤตที่โปร่งใส - การเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรอย่างคุ้มค่า	- แผนที่ตอบสนองต่อความต้องการของทุกภาคส่วน - การยอมรับและความร่วมมือจากประชาชน - ความพร้อมในการรับมือกับวิกฤตการณ์
การตอบสนองต่อภาวะวิกฤต	- การใช้อำนาจตามหลักนิติธรรม - การสื่อสารที่โปร่งใสและทันต่อเหตุการณ์ - การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน	- การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน - การลดความตื่นตระหนกและสร้างความเชื่อมั่น - การตอบสนองต่อปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ
การฟื้นฟูและการเรียนรู้	- การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูผลกระทบ - การประเมินผลการดำเนินงานอย่างโปร่งใส - การถอดบทเรียนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	- การฟื้นฟูที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบ - การสร้างความรับผิดชอบและการปรับปรุง - การเพิ่มขีดความสามารถในการรับมือกับวิกฤตในอนาคต

ที่มา : สังเคราะห์จากข้อมูลของ เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์ (2022) และศุภชัย ยาวะประภาส (2023)

6. สรุป

การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินต่างๆ จากการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์กรณีศึกษาในประเทศไทย พบว่า การนำหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาประยุกต์ใช้ในการจัดการภาวะวิกฤตช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชน ลดความขัดแย้งในสังคม และเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหา

อย่างไรก็ตาม การบูรณาการดังกล่าวยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างประสิทธิภาพในการตอบสนองกับการเคารพหลักธรรมาภิบาล ข้อจำกัดในด้านการเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการขาดกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลที่เหมาะสมในสถานการณ์ฉุกเฉิน

7. ข้อเสนอแนะ

การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤตในประเทศไทยต้องมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบให้ชัดเจนและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม โดยควรกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจในสถานการณ์ฉุกเฉินและกลไกตรวจสอบที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรพัฒนาระบบข้อมูลที่โปร่งใสและเข้าถึงได้ง่าย รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการวางแผนและติดตามผล ควรกระจายอำนาจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น พร้อมทั้งพัฒนาขีดความสามารถในการรับมือกับวิกฤต และสร้างระบบติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพเพื่อความโปร่งใส สุดท้าย ควรส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลเพื่อสร้างนวัตกรรมในการรับมือกับวิกฤตในอนาคต

8. เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2023). รายงานผลการดำเนินโครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของโควิด-19. กรุงเทพฯ: กระทรวงพาณิชย์.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2022). รายงานผลการดำเนินงานของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ประจำปี 2564. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2020). การบริหารจัดการวิกฤตในยุค New Normal: บทเรียนและทางออกสำหรับประเทศไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 18(2), 1-25.
- เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์. (2022). การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการจัดการภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 48(1), 124-149.

- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2023). หลักนิติธรรมกับการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน. *วารสารนิติศาสตร์*, 52(2), 45-68.
- ณัฐวิทย์ พิมพะภรณ์. (2022). การจัดการภัยแล้งตามหลักธรรมาภิบาลในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 15(2), 123-140.
- ทัศนีย์ สติมัน. (2021). หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารงานภาครัฐในยุคดิจิทัล. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 19(1), 78-102.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2022). การรวมศูนย์อำนาจในการจัดการวิกฤตโควิด-19: ข้อดีและข้อจำกัด. *วารสารสังคมศาสตร์*, 22(1), 56-83.
- ธัญญาภรณ์ จันทรวะ และพฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์. (2022). ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพในการบริหารงานภาครัฐ: กรณีศึกษาหน่วยงานด้านสาธารณสุขในสถานการณ์โควิด-19. *วารสารการบริหารการปกครอง*, 11(1), 29-53.
- นภเรณู สัจจรักษ์ และศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. (2020). ความขัดแย้งทางการเมืองกับการบริหารจัดการวิกฤตในประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 46(2), 56-82.
- นวลน้อย ตรีรัตน์. (2021). ความโปร่งใสและการเข้าถึงข้อมูลในภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 12(2), 89-114.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์ และคณะ. (2023). การกระจายอำนาจในการจัดการภาวะวิกฤต: ความท้าทายและแนวทางการพัฒนา. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 16(1), 34-59.
- ประสพสุข ฤทธิเดช. (2021). การสื่อสารข้อมูลในภาวะวิกฤตโควิด-19: ปัญหาและแนวทางการพัฒนา. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 39(2), 67-91.
- ปิยะนุช เงินคล้าย. (2021). โครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมสำหรับการจัดการภาวะวิกฤตในประเทศไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 19(2), 45-72.
- ปิยากร หวังมหาพร และธนวรรธ ศรีวะรมย์. (2023). ความท้าทายในการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลกับการจัดการภาวะวิกฤต: บทเรียนจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19. *วารสารการบริหารการปกครอง*, 12(1), 78-103.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร และคณะ. (2023). ผลกระทบของมาตรการเฝ้าระวังทางเศรษฐกิจในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต่อความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 63(1), 156-179.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2023). การจัดการภาวะวิกฤตกับการพัฒนาที่ยั่งยืน: แนวคิดและแนวทางปฏิบัติ. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 21(1), 1-28.
- วรเดช จันทรศร. (2021). ทฤษฎีและหลักการจัดการภาวะวิกฤตสมัยใหม่. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 19(1), 1-27.
- วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2022). การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาอุทกภัยในภาคใต้ของประเทศไทย. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 15(1), 70-95.

- วิชัย รูปขำดี และคณะ. (2020). การประเมินธรรมาภิบาลในหน่วยงานภาครัฐของไทย: กรอบแนวคิดและเครื่องมือ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 16(1), 85-112.
- วิไลวรรณ แสนชัย และคณะ. (2022). ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการอุทกภัยโดยชุมชนเป็นฐานในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 15(3), 165-190.
- วิทยา ชินบุตร. (2023). ข้าวปลอมและข้อมูลบิดเบือนในภาวะวิกฤต: ความท้าทายและแนวทางการจัดการ. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 41(1), 34-58.
- วิภาวี เอี่ยมวรเมธ. (2021). ความเท่าเทียมในการบังคับใช้มาตรการควบคุมโรคในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19. *วารสารนิติศาสตร์*, 50(2), 112-138.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ. (2022). การเข้าถึงข้อมูลและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 13(1), 45-72.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และพีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. (2022). ความโปร่งใสในการสื่อสารกับความร่วมมือของประชาชนในภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาการแพร่ระบาดของโควิด-19. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 18(1), 123-148.
- ศิวัช พงษ์เพียจันทร์. (2020). หลักการและแนวทางการจัดการภาวะวิกฤตในบริบทของประเทศไทย. *วารสารการบริหารการปกครอง*, 9(2), 15-40.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2023). การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลนโยบายสาธารณะในภาวะวิกฤต. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 21(1), 89-116.
- ศุภชัย ศรีสุชาติ. (2021). การใช้อำนาจตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ในการควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19: ข้อพิจารณาทางกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชน. *วารสารนิติศาสตร์*, 50(1), 45-72.
- สกนธ์ วรรณวัฒนา. (2022). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวในการจัดการภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 20(1), 56-83.
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ และคณะ. (2023). การกระจายอำนาจกับการจัดการภาวะวิกฤต: กรณีศึกษาการจัดการโควิด-19 ในประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ. *วารสารการปกครองท้องถิ่น*, 16(1), 1-31.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2021). ธรรมาภิบาลกับการบริหารภาวะวิกฤตในประเทศไทย. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 19(2), 1-34.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2021). คู่มือการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการภาครัฐในภาวะวิกฤต. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2022). รายงานการประเมินผลมาตรการเยียวยาและฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากผลกระทบของโควิด-19. กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

- เสาวลักษณ์ ขายทวีป และคณะ. (2023). ความคุ้มค่าและความยั่งยืนของมาตรการเยียวยาทางเศรษฐกิจในช่วงวิกฤตโควิด-19. *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์*, 30(1), 34-59.
- อนันต์ เกตุวงศ์ และคณะ. (2021). การจัดการอุทกภัยในประเทศไทย: ระบบเตือนภัยและการมีส่วนร่วมของชุมชน. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 17(1), 78-103.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2022). อำนาจและการตรวจสอบถ่วงดุลในสถานการณ์ฉุกเฉิน: กรณีศึกษาการแพร่ระบาดของโควิด-19. *วารสารรัฐศาสตร์*, 43(1), 1-28.
- อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (2022). ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพในการจัดการภาวะวิกฤตของหน่วยงานภาครัฐ. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 20(2), 78-105.